

SULTAN MES'ÜD'UN OĞLU TÂC ED-DİN ALTUNBAŞ'A ÂİT BİR VAKFIYYE

YRD. DOÇ. DR. ZEHRA BİLGEGİL*

Selçuklu Sultanı II. Mes'üd'un oğlu Tâc ed-Dîn Altunbaş'a âit bir vakfiyye elimizde bulunmaktadır. Esasında söz konusu vakfiyye, Havza kazasında ikâmet eden Çanoğlu âilesine âittir. 756 (1355) yılında yazılan bu vakfiyye Amasya sancağına bağlı Havza kazasının Yağcı, Kabaklar ve Konaç köylerine âittir. Tâc ed-Dîn Altunbaş, söz konusu bu köyleri evlâdlarına vakfetmiştir.

Bilindiği gibi son Selçuklu Sultanı II. Mes'üd 1308 yılında vefat etmiş; Türkiye Selçuklu Devleti ise 1318 tarihinde sona ermiştir. Anadolu Selçuklularının yıkılışı hakkında Osman Turan şöyle demektedir: ".....Normal şartlara göre Sultan Mes'ud ölünce yerine bir Selçuklu şehzâdesinin sultan ilân edilmesi tabii olduğuna ve başka mühim bir hadise cereyan etmediğine göre bu hanedan ve saltanatın 1318 yılına kadar devam ettiğini ve Mes'ud'un ölümü üzerine yerine V. Kılıç Arslan'ın geçtiğini kabulde zorluk yoktur. Hamdullah Kazvini, 1334 yılında yazdığı tarihinde Selçuklu saltanatı adının artık kalmadığını, onlardan bazılarının da "sahillerde ve Uclarda henüz padişah" olduğunu ifâde eder. Bu da Uc beyliklerinde bazı şehzâdelerin bir müddet daha yaşadığına dâir kaydı tey'id ve tavih eder. Anonim Selçuknâme'de: "Sultan Alâeddin b. Süleyman-şah b. Melik Rükneddin Keykubad'ın 1365 birinci teşrin (765 Muharrem) senesinde şehid olduğunu söyler. Bu ifâde hanedan mensubu şehzâdelerin, sultan değil fakat şehzâde olarak bu tarihe kadar mevcut bulduklarını meydana kor."¹

Osman Turan'ın yukarıda belirttiği gibi, Selçuklu devletinin yıkılışından sonra, Selçuklu şehzâdeleri bir müddet varlıklarını devam ettirmişlerdir.

Tâc ed-Dîn Altunbaş'a âit bilgilere ise şu kaynaklarda tesadüf etmekteyiz: Amasya Tarihi, T.Altunbaş hakkında şöyle demektedir: "Amasya âhir-i mülûk-ı Selçukiye olan Sultan Gıyaseddin Mes'ud b. Keykavus'un şehzâdesi olup, cemi-ül düvel, âlem-ül-zâhir, mera'id-i kâinata Gazi Çelebi b. Sultan Mes'ud ünvanı ile Simre hakimi gösterilen zâtn bu olduğu (757) tarihli vakfiyyesinde müsteban olmaktadır. Tâc ed-Din Altunbaş, talihin bir tecellisi olmak üzere (712) de Simre hükümdarı olarak Amasya'ya gelmiştir."²

* A.Ü. Fen-Ed. Fak.Türk Dili ve Ed.Böl.Öğr.Üyesi.

¹ Osman Turan, Selçuklular Zamanında Türkiye, s. 645.

² Amasya Tarihi, C. II, s. 75-76.

M.H.Yınanç'ın Albert Gabriel ile beraber yazdıkları İslâm Ansiklopedisi'ndeki Amasya maddesinde yer alan bilgilerde Tâc ed-Dîn Altunbaş'ın bir müddet Amasya'da sultanlık yaptığını te'yid etmektedir: "Anadolu'nun moğollar tarafından zaptından sonra, şehir Anadolu'nun başlıca merkezlerinden biri olmakta devam etmiştir. Selçuk âilesinin saltanattan düşmesinden sonra Anadolu'nun moğol umumî valileri tarafından idâre edildiği XIV. asrın ilk yarısında, bunlara tâbi olmak üzere, muhtelif valiler eline geçen ve bu arada bir müddet sonra Selçuk Sultanı Gıyas ed-Dîn Mes'ud II.un oğlu Tâc ed-Dîn Altunbaş'ın hakimiyeti altına giren ve 1341 (742) de Hâbil-oğlu tarafından zaptedilen Amasya, biraz sonra Sivas hükümdarı Eretna'nın eline geçmiştir."³

Hüseyin Hüsâmeddin ise Türk Tarih Encümeni Mecmuası'na yazdığı "Sultan Altunbaş" isimli makalesinde Tâc ed-dîn Altunbaş hakkında bir hayli malumat verdikten sonra, üç adet vakfiyesinin metnini ve tercümesini vermiştir. Bizim tesbit ettiğimiz vakfiye, Hüseyin Hüsâmeddin'in neşrettiği vakfiyelerden farklıdır. Böylece Sultan Altunbaş'a âit dört vakfiye tesbit edilmiş bulunmaktadır.

Hüseyin Hüsâmeddin, yukarıda da belirttiğimiz gibi bu makalesinde, önce Sultan Altunbaş hakkında uzunca bir malûmat vermektedir: ".....Sultan Mes'ud'un (Gazi Çelebi) demekle meşhur bir şehzâdesi olduğu tarihen müsellemler ise de diğer evlâdı olduğunu yakinen bilemiyoruz. Gazi Çelebi, herhalde bir isim olmaktan ziyâde bir lakap olmalıdır. Bu şehzâdenin adı (Altunbaş) olduğunu, kendisinin tanzim ettirdiği vakfiyesi ünvanında (Gazi Çelebi) olduğunu Havza kasabasındaki şöhreti göstermektedir.

Gazi Çelebi, pederinin vefâtından sonra Moğol hükümdarı (Sultan Mehmed Olcayto Han) tarafından Amasya civarında kâin (Simre) hükümetine nasb edilmiş, yani Simre ve havâlisine hükümdar olmuştur."⁴

Bilâhère bu makalesinde, Hüseyin Hüsâmeddin, çeşitli kaynaklara dayanarak verdiği bilgilerde, Sultan Altunbaş'ın hükümdarlığı ve hükümdarlığı sırasında pek iktidâr sahibi olmadığını, türbesinin bulunduğu yer hakkında malûmat verdikten sonra, vakfiyeleri üzerinde durur. Bu vakfiyelerin 740, 756 tarihlerinde yazıldığını ve böylece Sultan Altunbaş'ın, bu tarihlere kadar yaşadığını bildirir.

Sultan Altunbaş'a âit bilinen ilk vakfiye 740 tarihinde yazılmıştır. İkinci ve üçüncü vakfiyeler 756 tarihini taşımaktadır. Hüseyin Hüsâmeddin, söz konusu bu vakfiyelerin metnini, tercümesini verdikten sonra, vakfiyede yer alan şahidler hakkında bilgiler serdetmiştir.

Bizdeki vakfiye ise 756 senesinde yazılmıştır. Bu vakfiye ile Hüseyin Hüsâmeddin'in yayınladığı 740 tarihli vakfiye, üslûb bakımından aynı özellikleri taşımaktadır ve şahidleri de aynıdır. Yalnız vakfedilen yerler farklıdır. 740 tarihli vakfiyede, vakfedilen yerler şunlardır: ".....taht-ı tasarrufunda mülk ve hakkı olan Simre muzâfâtından Fâris dîvânında kâin Kusruf karyesinin tamamını ve bu karye dahilinde kâin altı kıt'adan ibâret çiftlik arazisini ve Emir-i Dâd Divânında şöhretine binâen, tahdid ve tarifine müstağni olan Kapaklı karyesinin nısfını ve Konaç karyesinin tamamını bütün hududuyla beraber....."⁵

³ M.H. Yınanç, A. Gabriel, Amasya, İ.A.I, s. 394.

⁴ Hüseyin Hüsâmeddin, Türk Tarih Encümeni Mec. S. 11, s. 305.

⁵ Hüseyin Hüsâmeddin, Türk Tarih Encümeni Mec. s. 11.

Bizim tesbit ettiğimiz vakfiyyede, vakfedilen yerler ise şunlardır: "...Bu vakfa dahil arazi Yağcı diye bilinen köyün hepsidir. Bunu Fâris Divânında şu mezkûr köydeki hududlarıyla berâber ilgili araziden bir kıt'aya bağlamıştır. Ayrıca Kabaklar diye bilinen köyün, bütün hisseler yaygın olmak üzere yarısının tamamı, yine Simre nahiyelerinden Emir-i Dâd Divânında bulunup Koraç diye bilinen köyün hepsi de vakfa dahildir...."

Burada sadece söz konusu vakfiyyenin fotokopisini ve türkçe tercümesini vermekle iktifa edeceğiz. Diğer vakfiyyeler ile mukayesesini ve yorumunu, tarih sahasında uğraşanlara bırakıyoruz⁶.

VAKFIYYENİN TÜRKÇE TERCÜMESİ

"Hamd, gökleri ve yeri"⁷, "Her ikisi arasında ve toprağın altında bulunanları var eden Allah'a mahsustur"⁸. "Ve yine hamd, insanı katışık bir nutfeden yaratan Allah'a mahsustur"⁹. Ki O: "Cinleri ve insanları ancak bana kulluk etmeleri için yarattım"¹⁰ meâlindeki âyetinde buyurduğu gibi, insanlara, Allah'a kulluk etmelerini ve tevhitte bulunmalarını emretmiş ve: "Ey inananlar ...İyilik yapın ki saâdete erişesiniz."¹¹ buyurmuştur.

Nitekim bu konu ile ilgili olarak Resulullah (s.a.v.), bir hadis-i şerifinde: "Ademoğlu (insanoğlu) ölünce üç şey hariç bütün ameli kesilir. Bunlar, herkes tarafından istifade edilebilecek bir ilim, Allah'a duada bulunacak sâlih bir evlâd ve kendisine, devamlı fayda sağlayacak bir sadaka"¹², bir başkasında: "Dünya, sevinç yurdu değil, aldaniş yurdudur. İçindeki nimetler, kaybolan bir gölge ve üzerinde yaşayanlar da göçen bir misafir gibidir."¹³. Bir diğer hadisinde de: "Sadaka, Rabbin gazabını söndürür"¹⁴ buyurmuştur.

İmdi Allah (c.c.), krallar ve sultanların efendisi, baştakilerin en yücesi olan yüce öncü, devlet ve dinin tacı Sultan Mes'ud'un oğlu Altunbaş'ı-Allah yüceliklerini devamlı kılsın-gerçekleri görmeye muvaffak kılınca anladı ki, insan yediğini sadece yok eder, giydiğini de eskitir. Fakat kim sadaka olarak bir müessese kurarsa, ölmez bir eser bırakmış olur. Bu anlayışla hareket ederek Allah'ın emrine uygun bir şekilde ve O'na itaatte bulunmak maksadıyla, hayır ve pekçok iyilikleri biriktirmeye karar verdi ve Allah'a yaklaşmak, rızasını kazanmak, O'nun elem verici azabından kaçınmak ve sevabına nâil olmak için vakıfta bulundu. Kendi mülkünden ve tasarrufu altında olduğunu zikrettiği vakıf şundan ibarettir: Bu vakfa dahil arazi Yağcı diye bilinen köyün hepsidir. Bunu, Fâris Divânında şu mezkûr köydeki hududlarıyla berâber ilgili araziden bir kıtaya bağlamıştır. Ayrıca Kabaklar diye bilinen köyün, bütün hisseler yaygın olmak üzere yarısının tamamı, yine Simre nahiyelerinden Emir-i Dâd Divânında bulunup, Konaç diye bilinen köyün hepsi de vakfa dahildir. Mezkûr

⁶ Osmanlı döneminde, Selçukluların vakıflarına sahip çıkmış ve bu vakıflar devam ettirilmiştir. Bununla ilgili elimizde 1189 ve 1282 tarihli iki vakfiye daha bulunmaktadır ve II. Sultan Mes'ud'un vakıflarına âittir. Bu belgeleri ileride neşretmeyi ümit ediyoruz.

⁷ VI (En'âm), 1.

⁸ XX (Tâ-Hâ), 6.

⁹ LXXVI (İnsân), 2.

¹⁰ LI (Zâriyât), 56.

¹¹ XXII (Hacc), 77.

¹² Bu hadis, Sahih-i müslimde farklı bir şekilde rivâyet edilmektedir: "İnsanoğlu öldüğü zaman üç şey hariç, bütün sevap kapıları kapanır. Bunlar; sadaka-i câriye (vakıf), istifadeye sunulan ilim ve kendisine dua edecek bir evlâd". Bakınız: Müslim, El-Vasiyye, 14(3/1255).

¹³ Bu hadisin metni, Kutub-ı Sitte'de bulunamamıştır.

¹⁴ Tirmizî, Ez-Zekât, 28, (3/52).

yerler çevrede bilinip, başkalarıyla karışma ihtimali bulunmadığından sınırlarını belirtmek ve tanıtmaktan müstağnidir. Vakıf sahibi, bunları kendi mallarından devamlı mülklerinden olarak, hâl-i hayat ve sıhhatında vakfetmiştir. Onun tasarrufları, kendisinden sonra tekrarlanacaktır. Allah, onun bu hayırlarını niyetine göre tey' id eylesin. Vakıf sahibi, vakıfta bulunmayı dilediği zaman, sözü geçen köylerin gelirlerinden, Allah'ın emrine tâbi olarak göbekten göbeğe, nesilden nesile intikal etmek üzere, bu tekrarlama işinin çocukları tarafından yürütülmesini istemiştir. Ancak, yakın akraba ile evlenseler dahi kızların çocukları, mezkûr tasarruf sahibi evlâda dahil değildir. Parayı aralarında eşit olarak harcarlar. Bu vakfa ters düşecek herhangi bir harekette bulunamazlar. Çünkü bu vakıf, açık sahih, şer'î, kuvvetli ve mü'ebbed bir vakıftır. Hal ve sebepler ne olursa olsun, bu vakıf satılamaz, hibe edilemez, icâra verilemez ve kimse tarafından vâris olunamaz. Allah'a ve âhîret gününe inanan hiç bir kimseye, bu vakfın üzerinden ne kadar zaman geçerse geçsin, onu sağlamlaştırma ve kuvvetlendirmekten başkası helâl olmaz. Kimse bu vakfın şartlarını değiştiremez ve gelir kaynaklarını tebdil edemez. "Vasiyyeti işittikten sonra, değiştiren olursa, bunun günahı onun üzerinedir. Allah şüphesiz işitir ve bilir"¹⁵. Böyle bir değişiklikte bulunana Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların lâneti olsun. Vakıfta bulunanın ecri: "...Doğrusu Allah iyilik yapanların ecrini zâyi etmez."¹⁶ ve "...yalnız sabredenlere, ecirleri sonsuz olarak ödenecektir."¹⁷ meâlindeki âyetlerde buyurduğu gibi, Allah tarafından verilecektir. İyilik seven insanı kâmil ve âlicenap vakıf sahibi, çocuklarının bu vakfı dinleri ve kendi canları gibi korumaları hususunu, önemle vurgulamış ve her kim bu vakfı zâyi eder veyâ değiştirirse, kıyâmet gününde Allah'ın huzurunda ben onun hasmıyım, şeklinde ifâdede bulunmuştur. Ayrıca bu vakıfla meşgul olacak her hakime, beni Allah'ın rızasına ve yardımına ve Hz. Muhammed(s.a.v.)'in, şefâatine vesile olacak hayratımı kesmemelerini ve bu hayırma mani olmamalarını vasiyyet ederim, şeklindeki bir ifâdesiyle de vasiyyette bulunmuştur.

Vakıf sahibi, bu mübârek vakfın, adı geçen çocukları için şer'î bir vakfiyye olmasını arzu edince, zamanın yetkili hakimi olarak bu vakfiyyeyi ben yazdım ve doğruluğuna hükmettim. Mecliste bulunan müslüman cemaâti de şâhid olarak kayda geçtim. Bu vakfiyye, mübârek Şevval ayının son günlerinde yediyüz elli altı senesinde yazılmıştır.

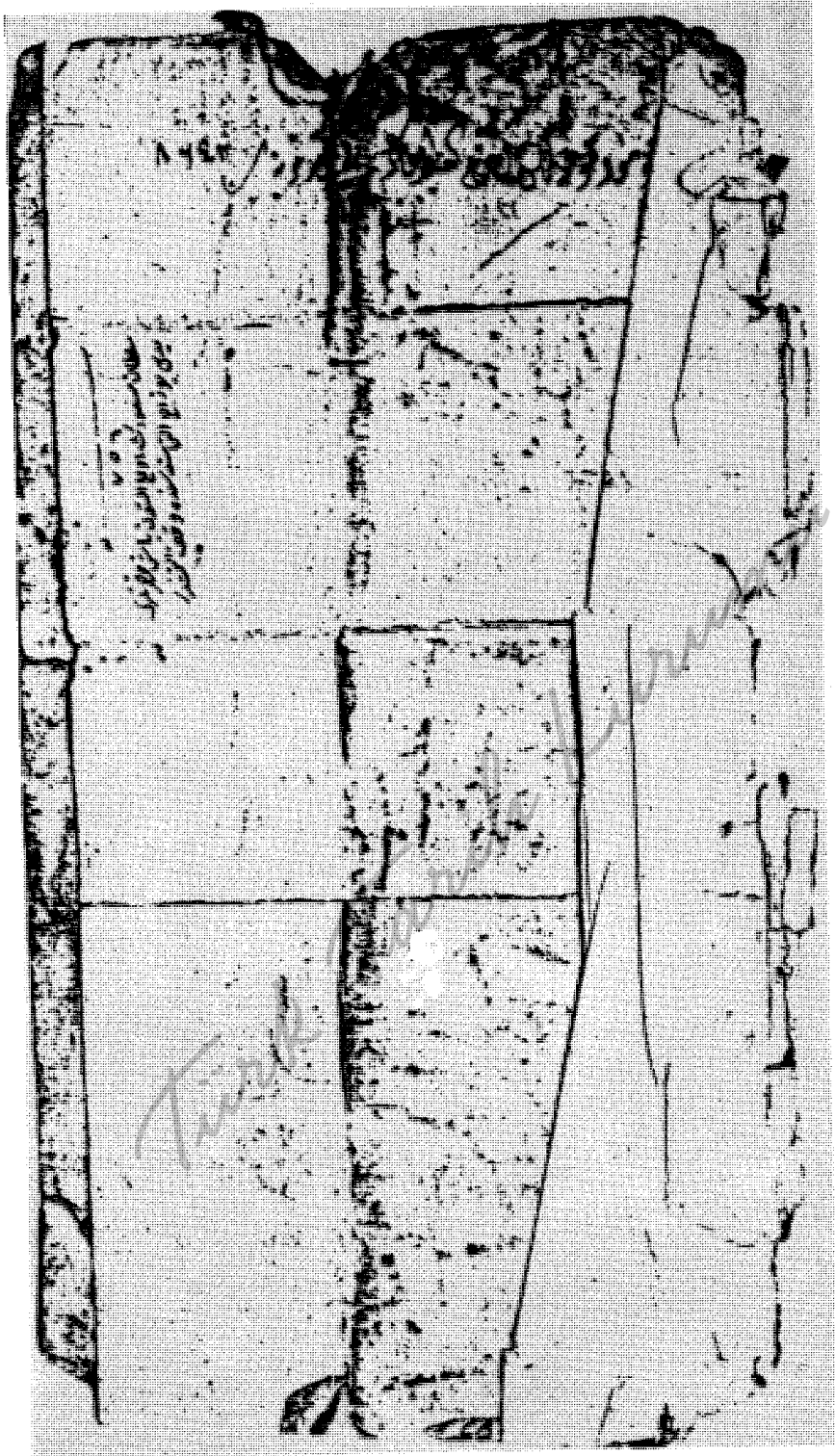
Mevcut şâhitler:

Mahmud b. Musa, Süleyman b. İsmail, İsa Bek b.Süleyman Bek, İdris b.Emir, Şeyh Yusuf b.Şeyh Velî, Salih b.Yusuf Bek, Hacı Musa b.Yakub Hacı, Hıdır b.İlyas, Ahmed b.Mahmud, Taran b.Emir, Musa b.Carullah, Mü'min b. Haso.

¹⁵ II (Bakara), 181.

¹⁶ IX (Tevbe), 120.

¹⁷ XXXIX (Zümer), 10.

ذكر انه في ملكه كصره الى احد صدر هذا الوفاة وذلك جمع القبر المذكور في
 قطعت الارض الصالحه للحدود في هذه القبر المذكور في ديوان فارس وجمع صالحا
 من القبر المذكور ما هو وجمع القبر المذكور في ديوان فارس وجمع صالحا
 من القبر المذكور ما هو وجمع القبر المذكور في ديوان فارس وجمع صالحا
 حوتة وصحة وتعاد تصفاته ايده الله تعالى ذكره في ديوان فارس وجمع صالحا
 التوزن باش سلطان معوداد امره معاله لما علم انما اكمل الانسان صدقناه وما الله فقلا سله
 ومن صدق فقد اعناه واراد باعوا ومطعا لمراد الله تعالى الى ارضه الخيرات واقامه البرز ان
 وصره صالحا الى الله وان غلط صحتة وهو ما من القبر المذكور في ديوان فارس وجمع صالحا
 ذكر انه في ملكه كصره الى احد صدر هذا الوفاة وذلك جمع القبر المذكور في
 قطعت الارض الصالحه للحدود في هذه القبر المذكور في ديوان فارس وجمع صالحا
 من القبر المذكور ما هو وجمع القبر المذكور في ديوان فارس وجمع صالحا
 من القبر المذكور ما هو وجمع القبر المذكور في ديوان فارس وجمع صالحا
 حوتة وصحة وتعاد تصفاته ايده الله تعالى ذكره في ديوان فارس وجمع صالحا
 من حاصل المبلغ من هؤلاء القرائ المذكور في اولاده باعاه الله تعالى بطنا بعد وطن سله
 بعد نسل ولا تدخل اولاد البقلة كانوا من جهة ذرية الارحام اصلا وتصرفون المبلغ على البيوت
 ولا يتكفون بحدث الثمن من الوجوه وذلك في ما صحبها صريحا وحسن عياها

مودت محلا تحت سماع ولا يوهو ولا يجر ولا يورث بوجه من الوجوه وسبب من الاسباب
 ولا محل لاحد ان يؤمن بالله واليوم الآخر لا تأتي الزمان الا احكم ولا يحسد عليه وان لا
 ابوه لا يعرفوا عنه ولا يبدل موارده ومن يد بعد ما سمعه فاما الشئ على الدين بعد لونه
 ان الله سمع علمه وعلمه بعد الله والملائكة والناس اجمعين واجرا الواقف على الله تعالى فما امر
 الله تعالى ان الله لا يصح اجر المحسن وقال ايمانوا بالصبر وزجره يعرفوا كذا الوقت
 المعال المحل الملك الحصاب السعاة ان يحفظ الارلاد هذه الوفاة كما يحفظون دينهم وروحهم وان

...

...

محمود بن موسى	وسليم بن	اسكن	ادرس بن
ابن ماعز	اسلمان بن	امير	موسى بن
محمود بن	محمد بن	امير	موسى بن
محمود بن	محمد بن	امير	موسى بن
محمود بن	محمد بن	امير	موسى بن
محمود بن	محمد بن	امير	موسى بن
محمود بن	محمد بن	امير	موسى بن
محمود بن	محمد بن	امير	موسى بن

...